

primitiu de Ribagorça.

D'una denominació d'aquest tipus deu venir que en les llengües romàniques cabdals en el Mediterrani vagi rebre el nom de *mestre* el vent Nordoest, segurament perquè és el vent dominant en l'antiga Gàl·lia Narbonesa (oc. > fr. *mistral*) i un dels més (o el més) fort i aclaparador en el domini català; del català antic el manlevà el cast. antiq. *maestral* [fi S. xv, S. xvi ---]. En català, de primer es digué *m(a)estre*, com ho feien encara les Grans Cròniques (*maestre* en la del Cerimoniós, p. 127.12) i Llull: «dels quatre vents principals eren engendrats quatre vents altres, ço és a saber: *exaloc*, *mestre* e grec e labeig» (*Merav.* II, 28); «grec, eixaloc, lebeig e *maestre*», id. (*Arbre de Ciència*, 5.5.5f.,⁴ després dominà el derivat *mestral*, almenys des de 1375 i OPou (*ThPu.*, 343), avui general en tota la llengua: per exemple *mæstrál* men. (Ciutadella, 1964, amb la variant *mestral grec*, veg. GREGAL), *mæstrál* Maresme etc., *mæstrál* a l'Ebre (Benifallet) i Val. (Perelló de l'Alb.).⁵

DERIV.: *Mestressa* f. 'senyora, la que posseïx o governa', que es troba des del S. xv (FcOliver, *maestressa* Roís de Corella): fins avui general a tot el territori lingüístic des de Menorca fins al cap dels Pirineus (*mestrésa* Àreu, Farrera, 1933); en el sentit de 'dona ensenyant' se li ha preferit generalment *mestra* (alguns en el nostre segle han volgut *mestressa* també en aquest sentit, sobretot en català central), si bé es troba així *maestressa* en Felip de Malla (*DAG.*) i *mestressa* en JRoig («-- *mestressa* / e doctressa», *Spill*, 11119). *Mestressada*; *mestressatge*; *mestressejar*; *mestresser*; *mestressó*; *mestresseta*; *mestressot*, que en català central es diu familiarment *mestrisso*, forma avantatjada perquè -*essot* s'hi confonia amb un masculí, i creada per influència de *mestrinyol*, i de mots com *peguisser*, *bordissot*, *palpissot*.

Mestrança 'habilitat superior en obres d'oficis' [1653]: Josep Gelabert el 1653 «empezó a borronear su obra, que divide en dos partes, la primera 'De les traças manuals' y la segona (desde fº 52) 'De las biasas y de major *mestransa*», JMBover (*BiEscrBal.* I, 588), i altra cita mall. de 1674 (*AlcM*, § 1); especialment aplicat al lloc on es construeixen naus (Ruyra, Espriu), també a St. Pol; si bé els pescadors ho usaven més per al destinat a les de guerra que a les altres (per a aquestes més aviat el cast. *astillero*), i el terme de sempre ha estat *drassana* per a unes i altres; només en val. ho he sentit per a obres de l'interior («la *maestrán*sa que tenim ací per a les obres» parlant de pedreres i borres, Banyeres de Mariola, 1962).

Maestrat 'ofici de mestre' [1388, *AlcM*], dit espt. de diverses menes de divisions en l'organització de les ordres militars, ja en Llull: «si són un orde, e que per lurs cases e *maestrats* feessen cases e studis, on aprenguessen lurs cavallers» (*Blanq.*, *NCL.* II, 152.7): mot que modernament ha anat quedant reservat com a nom de la gran comarca nòrdica del P. Val., pertanyent d'antic al maestrat de l'orde de Montesa (alguns valencians volien corregir-ho en *mestrat*; però, com a corònim, no hi ha raons sòlides per rebutjar la forma an-

tiga, preferida entre molts per la gent de la Soc. Castellonenca de C.).

Modernament, en el sentit abstracte, se li ha preferit *mestratge* [1509], ja usat per Verd., *Atlàntida*. En el sentit de 'qualitat magistral d'una persona o treball' ha estat sempre més comú el derivat (avui força antiquat, però vivaç antigament) *maestria*, molt freqüent en Llull: 'habilitat, conducta enginyosa': «moltes vegades s'esdevé que los hòmens per *maestria* se fan pregar de ço que desiren haver», *Blanq.* (*NCL.* II, 136.11); «açò hauràs a fer ab gran *maestria*», Muntaner (§ 230); també 'acció més astuta que lleial', en aquest cas en singular («Natana ac paor que sa mare no li faés alcuna *maestria*», *Blanq.* I, 125), i encara més en plural: «tots se lexaven, per temor d'él, de moltes falssies e *maestries* a fer en lur ofici» (*Blanq.* II, 117.1). Avui si de cas es diu *mestria*, però poc s'usa ja (Ruyra, i algun mallorquí: AMÀcover, *BDLC* VI, 207).

Mestrear 'sotmetre (alg. c.) a una manipulació que la faci semblar més bona del que és': «alguns colors on hauran bé *maestrejades* lurs faycons», Llull (*Blanq.*, *NCL.* I, 157.26); «De vi *meestrajat*: e en assò pot hom entendre que de tot en tot deu hom esquivar tots vins en què hage mescla de guix [el parrell penedesc d'avui] o de calç, o d'altres mescles, o que sien conservats en vaxells untats o tancats ab pega», Arnau de Vilanova (*AnSaTarr.* XXII, 6); també *maestrejar* en doc. ross. de 1307 (*RLR* VII, 59)⁶ i en *Torc.* d'Aversó (652.8); algunes joves barcelonines reintroduïren *mestrear-se* en els anys 1920-30 a la recerca d'un substitut ben catalanesc del gallicisme *maquiller*, cosa que no sé si s'ha mantingut o reprès. En lloc de *maestrear* també es digué *maestriar* (Arn. de Vilanova, *AlcM*), Llull: «con veurem lurs ergulloses vestiments ni lurs *maestriades* faycons» (*Blanq.* I, 155.16). La forma *pa-l-laresa* corresponent a aquella, *mestreià(r)*, sembla estar en ús (com a derivada de *mestre d'obres*) per a 'fer obres en una casa' (Violant i Simorra, *BCEC* XLVII, p. 15).

Mestral (supra); *mestralada* (supra); *mestralejar*; *mestralenc*; *mestraló*. *Amaestralar*.

Mestrivól [*maestr-*]: «La obra de Manizès, daurada e *maestrivólment* pintada», Eiximenis (*Regiment*, *NCL.* XIII, 32.30), i exemples de *maestrivól* fi S. xv en *AlcM*. «Spïen sàviament e *maestrivól*, fan a saber los consells dels malignes, prenen los laços --- fan troces de les machinacions ---», S. xv, *Collacions*' (*DAG.*, s. v. *sendera*). *Mestrinyol*.

Amaestrar o *amaestrar*, ben poc usat i poc o gens genuí; *amaestrament*. *Emmestrar*.

Magistral [fi S. XIV, Eiximenis]: en el sentit de 'provinent dels mestres', pres del ll. *magistralis* id.; acc. en la qual el trobem també en el *Tirant*: «saviesa se pot aconseguir per cinc coses: la primera per special oració; la segona per propi estudi; la terça per *magistral* informació; *magistrali*; *canonge magistral* [oposicions a la catedral de Bna. per a aquest càrrec, 1769, B. de Maldà, *Excursions*, p. 170].

Magistral [1627, ross., *RLR* LXII, 295], pres del ll. *magistratus*, -*atūs*, originàriament 'magistratura',